

ВАЛКИРА
део Вагнерове Тетралогије

2 Тетралогија је ~~нај~~ обимније и најважније дело Рихарда Вагнера. у то је дело закопао Вагнер себе васцела: мислиоца, песника, музичара, револуционара, социолога, Германа, и посебно Саксонца. Вагнер је то своје четвороделно дело назвао Пролог и Трилогија о прстени Нibelunga. Назив Тетралогија у домаћину се као Краљи и простири, јер једном речју каже четири дела. Посебни називи за четири дела Тетралогије ови су: Благо на ~~друге~~ дне; Валкира; Зигфрид; Сумрак богова. У свечаним приликама игра се и пева цела Тетралогија у четири удастопне вечери. Иначе, приказују се и поједини делови, нарочито други и трећи део, Валкира и Зигфрид.

2 Тетралогија је модерно оживљен германски мит. Личности у миту су богови и полубогови, и они људи који су рођени из везе богова са смртним женама, дакле деца која носе у себи боговско семе, а на себи тешку судбину да због смртности једног родитеља не могу бити бесмртни. Али то су ипак људи и жене нарочито способни да јунакују телом и духом. Они окајавају грешке божанских отаца и матера својих; они кроз слободарски немир боговских сразмера у себи револуционишу живот и обичаје. То јест, то су људи који предосећају нужности болег и вишег живота, и који, по речма Вагнера из једног његовог писма: "имају способност да те нужности хоће, и да их сами и остварују". Између богова и људи имамо полубогове, чиновници без спр. дубави и интелигенције, која решавају и побеђују само силом. ~~и~~ Натуљци, Нibelungi, дубоко под земљом, бића која се најрадије (интригама, служе) и међу собом, и према другим створењима. У вишем рангу полубогова су валкире, врста ратних богиња. Оне пролазе бојна поља и купе јунаке. Пејствују судбински, одлучују о

победама и поразима, животима и смртима бораца. Једна од најистакнутијих валкира је Бринхилда, кћер Вотановас пољашкошћу и карактером ванредна жена, снажна, заносна божанска. Баш зато, судбина ће јој бити тешка, она ће је и сама тако бирати. Завољење Зигфрида, сина Вотановад смртне же, не, дакле само човека; мораће зато напустити дружину валкира, изгубиће натприродну снагу, изгубиће бескртност. Међу полубожанства спадају и виле,

у нашем суграђу биле које на дну реке Рајне чувају благо. Треба још да у боговима споменути један особит тип. ~~Тој је~~ су божији, ~~односно при-
цију~~
~~законија / јер је губио моч. божији закони засновани су на мочи.~~ Када зато што је показао велику интелигенцију, про-
никљивост моје ироније, тихо посматране отвари ~~законија~~ врате. ~~Зато је овај~~
тип митских божанстава ~~законија~~ потсећа ~~на~~ на извесне фигуре неба из доба хри-
шћанства, на револтне анђеле, на сатану који остаје божанство, али је у опре-
ци са врховним богом због особитог схватања слободе. У Песми Нibelунга, и
код Вагнера, такав је бог ~~законија~~.

Вагнер, како га је буран живот носио, почeo је сво-
ју потоњу Тетралогију помало натрашке. Године 1849-е, дакле револуционе
године, израдио је ~~херојску~~ оперу око јунака из Песме Нibelунга око Зиг-
фрида, која се операвала Зигфридова смрт. Затим је израдио оперу која при-
казује отмицу блага на дну Рајне, јер је то ~~заметак~~ драмског заплета за
све митско око Нibelунга, па и за Зигфридovу смрт. ~~Та~~ не постали први део
~~—~~ Тетралогије, или Пролог испред Трилогије. Затим, Вагнер узима
једну сцену из опере Зигфридова смрт тужан разговор између валкира и Брин-
хилде која је прогнана из њихова друштва због љубави према човеку Зигфри-
ду — ту ~~—~~ сцену прошири ~~ује~~ као текст и као музику, и тако ~~заплет~~ дуги
део Тетралогије, или први део Трилогије.

Радећи ~~законија~~ текст, па затим партитуру за Валкиру, Вагнер
је у политичком прогонству у Швајцарској много страдао од самоће, и често
писао писма пријатељима, нарочито Листу. У тим писмима се често враћао на
своја узбуђења ствараоца, на ~~законија~~ колико гаковота и кидања стоји Валкира.

Главни ~~законија~~ мотив Вагнерова живота и дела. Чувена музичка драма Вагнерова Тристан и
Изолда изашла је текстом и музиком, из ~~законија~~ умјетничког живота Вагнерова. Било је
то уметничко ослобођење човека који је насиљно раскинуо био страстну љу-
бав. У писму Листу, 1855-е, каже Вагнер: "Валкира је ~~законија~~ најтрагичније од свих
дела која сам досада сносао". Мало касније, опет Листу: "...други чин
Валкире, садржином необично тежак, закључује две важне и поразне катастро-
фе; ...ако се то једном буде приказивало сасвим онако како ја тра-
жим, изазиваће у слушаоцима потресеност како се једаред доживљују....
Такво што, уосталом, и ствара се за људе који могу нешто да понесу." Дру-
гом пријатељу писао је Вагнер: "Прочиташ ли поново текст за Валкиру, осе-
тићеш да је ту изражен толики суперлатив јада, бола и очајања, да ме је ~~законија~~

музика коју сам уз то писао, просто измогдила. Још једар ед не бих могао такво што створити. Наравно, кад се све заврши, урађено уметничко дело даваће сасвим други утисак. ~~И~~ ^{Вагнер} радост изазивати ~~се~~ оним што је чисто очајање саздало." ~~Б~~ ^Пет листу, говорећи о великој сцени бога Вотана у поменутом другом чину, каже Вагнер: "Бриџе ме како ће то певач извести. ... Додавао сам у партитури још упутства за извођење, али све је то недовољно, и остаје ми као главни задатак да једног даровитог певача и глумца ^а уведем ја ~~се~~ лично у све тананости мојих намера".

Зе ли Вагнер, пишући овако, претеривао? ~~Н~~ије. У Валкири се крију same крајње могућности. Ту су сви брутални проблеми земље, и ту је поезија трагичних бисина. Вагнер је са овом јединственом опером тражио максимум од себе, од певача, од оркестра. Свуда, како оно рече, само они који "могу нешто да понесу".

З Валкира на коју је Вагнер мислио пишући други део Тетралогије, то је Бринхилда, прва од девет Валкира које су све биле кнеги Вотанове од различих матера, али ниједна Бринхилди равна. Валкире су настала у утробама својих мајки за време бојовних похода Вотанових. Оне су зато богиње боја и рата. ~~Б~~ ^Бринхилду ^упонела мудра и нежна богиња Ерда, она која је у своје време одвраћала Вотана од грамзивости за благом на дну Рајне и за прстеном ~~у~~ ^{за сваку} белинга, и прорицала од тога зло и пропаст, сумрак богова. Бринхилда је дакле и по оцу и по мајци биће врло високих квалитета, и биће трагично. Она ће имати херојску смелост Вотана и танану душу Ерде. Она ће херојски грешити и испалтати, али ће изабрати и волети тешку судбину која води ка идеалима. Све су валкире девојке дивних стасова и коса, божанствене амазонке које само под облацима језде на плахим својим коњима; носе оружје, шлем и штит. ~~В~~ихово је ^{предбачен} дапогинуле сјајне јунаке носе у Валхал врсту ратничког неба, где пали борци даље живе као врста ратничких божанства и као помагачи Вотанови. Кроз цео други и трећи чин Валкире, сцену наткрињују густи и немирни облаци, кроз њих пројађују валкире појединачно или ^учаробним јатима, и често им преко седла/леки ~~се~~ мртав херој на путу свом за Валхал.

З Као Вагнер, и ми ћемо са наглаком истаћи други чин опере. Шта је општа ситуација? Због престимања блага у Рајни Вотан стоји у непријатељству ^уса подземним ~~и~~ ^ибелунгима и са цивовима. ~~Од~~ ^и рајских

вила је — ~~отец~~ благо ~~Ми~~белунг, патуљак Аберих од њега га је про~~бо~~, с по-
моћу лукавог и досетљивог Логе-а Вотан, а од Вотана цинови. / Због разних
неопрезности и грешака ~~сам~~ Вотан није више на успону својих моћи, напро-
тив, он је већ на трагичној падини испаштања и плаћања. Вотан дакле више
није што је био; он не може кобно благо вратити на дно реке; не може откло-
ниту клетву бачену на све оне којису прстен ~~Ми~~белунга и благо држали; не
може свет ода зла спасити. То ~~не~~ ^{спасио} имати да саври херој из рода човечанског,
али ипак са семеном боланским у себи, херој слободан, нити зависан нити за-
штићаван од богова, херој самотворан. ~~Бега~~ Вотан чека, о њему машта, вега
својим трагичним гресима у неку руку — сам одређује и ствара. Та ситуа-
ција је основа драмски у Валкири. А други чин почиње кратком заповешћу
Вотановом Брунхилди: да у двобоју између ~~сестре~~ и ~~Хундинга~~, штити ~~Зиг-~~
~~мунда~~, а мртвог Хундинга да му не доноси у Валхал. Стојећи ~~наврху~~ стене, го-
това за појахивање, Бринхилда одједаред чудно прекида оца:

Грешак

Саветујем ти, оче —
сам се спремај —
бој тежак да свладаш.
Ево ти жена, Фрика,
колима је вуку јарци.

Вотан је то јест, у непријатељству и са женом. Због своје слободе и чудних
нових идеја; због присних веза с људма, од којих се нада хероју и спасиоцу
богова, или бар осветнику богата; док се Фрика саможиво боји људи, боји се
да ~~не~~ ^{тако} поткопати власт и пре~~чени~~ вечно трајања богова. Ако су она двојица,
Зигмунд и ~~Хундинг~~? То питање води такође на траг и грех немирног Вотана,
бића са хиљаду језва и живота. Вотан је осетио ход ~~света~~ и наслутио сумрак
богова, и бринуо се за јуначку лозу људи из које ће изаћи велики херој и
обновите ^{корону} старог света старих богова. Своју круну је зато Вотан дао у чуве-
но племе Велзунга. У том племену је одједаред застала ^{света} пород. Вотан ^{песма}
~~изгубљен~~ једном брачном пару јабуку, и кроз ту јабуку их оплоди. Родише се близан-
ци, брат и сестра, Зигмунд и Зиглинда. Због оне јабуке, Зигмунд је врста
сина Вотанова, и Вотан ће га као таквог волети и надати се од њега подви-
гу достојном Велзунга. Брат и сестра се давно растали. Зиглинда има мужа,
Хундинга, ~~и~~ је то несрећна веза, јер љубави нема ни са једне ни са друге
стране. Даље, ни Зигмунд ни Зиглинда немају деце. Племе Велзунга је дак-
ле опет у опасности, круна се тањи. Да не би ^{бог} сасвим оводнила, судбина је да
се брат и сестра, непознати, нађу једног дивног пролетњег дана, да се страс-
аволе криком исте племените крви, проведу јеену разблудну ноћ, и онда беже

5

из дома Хундингова. Тада сусрет, таој дивно певање ~~Зигмундова~~ залубљене душе пролећу, и зачеће у ~~жени~~ великог јунака Зигфрида, то је први ~~жени~~ Валкире. У другом чину је драма ~~жени~~ порасла. Хундинг, кога штити ~~Фрика~~, као свога "слугу", којем се назива Вотан смеје, Хундинг ~~се~~ се борити са Зигмундом. То је двобој преме којем је Вотан заузeo став ~~нама~~ познат. Али у том ставу ~~крије~~ се један даљи грех Вотанов, племенит и трагичан грех из љубави. Вотан, наравно, зна да јунак не сме бити штићен од богова, ~~и~~ ипак удеси да Зигмунд нађе у храстовину забодени победни мач Вотанов, и улије Зигмунду још и снагу да мач истргне из стабла.

~~Богица~~ Све то, и још друго, ~~жени~~ сазнаје Вотанова жена, Фрика, заштитница брака и брачне верности, за велику иронију судбине и код богова, јер је ~~жена~~ ~~богица~~ који ствара и руши независан од морала малих закона. Фрика стиже ~~жени~~ пред Вотана у одлучан час онако како је Брихилда и навестила оцу. У дијалогу између ~~богица~~ имамо, кроз смештакове Вагнерове, борбу великог мушкиног и малог женског принципа. Свршиће се са борба ~~жени~~ поразом великог принципа у Вотану. То је прва од две катастрофе у другом чину. Фрика зна за браколомство над Хундингом, и за недозвољену љубав између брата и сестре. ~~Внатражи~~ да Вотан њој, као заштитници брака, даде задовољштину ~~Зигмунд.~~ да казни. Вотан одговара:

Фрика | Сматрам да није света заклетва,
кад везује оне што се не љубе.

Фрика виче:

Фрика | Ко је то још доживео:
да се рођени брат и сестра љубе!

Вотан одговара:

Фрика | Данас, ти си доживела.
И научи сад:
да се сама собом успоставља ствар
која дотле никада није била!

У овим стиховима је ~~жени~~ млади и револуционарни Вагнер, уосталом и страстни ~~богија~~ Вагнер, који ~~не~~ у питању љубави и сам бити Вотан; али са високим способностима и да греши и да се одриче. Араме уосталом без сукоба и грешења ~~нима~~. И до данашњега дана је тако ~~једна страна брани: ред, морал, навику,~~ свакидашњу правду; а друга: изузетно, проблематично, смело, ново. Вотан говори жени:

Фрика | Само обично и стално разумеш ти;
а што још никада није било,

trebil | за тим тежи дух мој.

Фрика на то вређа Вотана у поносу и храбрости његовој. Вада му у лице његове неисправности, разне, па и последњу: да је Велзунгу Зигмунду он дао мач, и кроз мач и своју храброст; и плаши га да ће тим путем људи презрети и згазити богове. Вотан још једаред смел ~~и~~ ^{брани} у брани слободу, ^{самераше} снага без обзира на сметње морала, и каже:

unke | Где се год бодро избаце снаге,
ја отворено саветујем; борбу.

Али се у том моменту ~~сећа~~ ^{спога} шта му је претсказала и пророковала ~~богиња~~ богиња Ерда. Сећа се и свих својих непријатеља, и свих "слугу" фрикиних, и заколеба се. Али, јуначан и правдољубив, обећа фрики што је тражила.

Драма се заплеле, лично и начелно се сукобљава, спрема се ~~об~~ свих страна оно што ће као увек око великог хероја нарасти у трагедију око живота и вакације Зигфрида. Вотан мења одлуку. Бринхилда добија нову заповест: да Зигмунд у двобоју падне. Бринхилда се опире, јер зна да Вотан воли Велзунга Зигмунда, а са оцем својим воли га и она.

Али гљевни Вотан је суројо ~~шера~~ претећи јој казном. Закључена смрт Зигмундова, то је друга катастрофа у другом чину. Стварно, ту је и трећа: раздор између оца и кћери који су једна душа, воља и дух у том раздору се ме за пропасти њих обоје, и за ~~лив~~ ³ драма ~~је~~ долази Магдалену.

Трећи чин ће ~~шеш~~ оборити бескрајне јаде и на Вотана и на Бринхилду. Наравно, кроз поезију и чар јединствене музике Вагнерове, и јединствене маште сценографа Вагнера који је ~~замислио~~ ³⁹ чаробне сцене са валкирама. Осам валкира су на окупу при врху једног стеновитог брда. У даљини се види таман облак пун претње. Валкире га посматрају; али се уза то ~~шеш~~ ⁴⁴ шале између себе и са својим дивним коњма. Смејање њихово је право дробно сребро у музичи Вагнеровој. Ретко је који поет боље идеалисао жену него Вагнер кроз ~~хармонику~~ ⁴⁵ ~~сферу~~. Од времена на време се чује и чудан дозив валкира хојотохе, који, када год дође, пролети кроз оркестар и душе слушалаца као нека загонетна птица која би крилима певала. Вагнер велики романтик имао је увек занредних интуиција за дози- ⁴⁶ и крик ⁴⁷ кроз ваздух и буру. Треба се сетити опере његове Холанђанин луталица. Сви дозиви и крици су музички сигнали душа, дивни или јези- ⁴⁸ који хумчији разговарају ве поруке људи кроз простор. Валкире ⁴⁹ чијају, и питају се о Бринхилди. Оне знају, наравно, за двобој, и зато очејују несрпљиво Бринхилдин повратак.

Без ње уосталом не смеју пред Вотана. Крик једне валкире објављује да Бринхилда језди као олуј. Али гле чуда: преко седла јој лежи жена. Коњ, ~~Бринхилда~~ преморен, пада; она жена устаје жива, а Бринхилда завали:

achil | Заштитите мене,
помозите овде у крајњој нужди.

Часе десило? Вотанова кћер прекршила је очеву заповест, и бранила Зигмунда. Зигмунд је већ био на скоку да победним мачем обори Хундинга, али се тад јавио ~~Вотан~~ сам, подметнуо своје копље, пребио мач, и тако је Хундинг добио мах да прободе Зигмунда. Стварно, Вотан ^{је} сам убио свог љубимца.

~~Бринхилда~~ Види ~~Вотан~~: судбина полако сустиже Вотана, сустиже ^{тако} онако како смо из његових уста чули да ће га сустизати: због највећег греха његова. ^{због} Одбацивања љубави ради моћи и задобијања блага на дну Рајне и прстена ~~Жибелунга~~. Сада је опет одбацио љубав, из других разлога и обзира, ~~дужине~~,

achil | Што волим, морам напустити;
убити оно што љубим;
издати преварно оног ко веру у мене гаји.

Вежени са бојишта и од гњевног оца, Бринхилда је дигла на коча Зигфриду, јер у њеној утроби живи будући велики Велзунг, савршени јунак Зигфрид.

Понела је и комаде преломљеног мача, ~~који је узимао~~ онај ко буде иза-
~~јупог руј, држала га је суште колено~~ ^{да да садави} онај ко буде иза-
брани Велзунг. Стопу за њом стигао је и црни ~~облак~~ ^{таку} облак и у ње-
му страшни и порушени вотан који ће сада, ~~бак~~ себе опет ^{суди} против љу-
бави, ~~и~~ суди ^{таку} оној коју воли нада све. ~~И~~ Миста није тако тачно и неумо-
~~Вотан зата вештако блато и трешак. Долази вешта осма расправа~~ ^{тако} љиво као клетве: ~~Личака расправа~~ ^и Вотан оптужује Бринхилду за пре-
ступе конкретне и апстрактне, и изриче казну: прогон из реда богова, из ко-
ла валкира, и испред његових очију. И још ~~у~~ уклиње ^{како} да на тој стени спава
док је не пробуди човек ^{тако} који ће њој бити сиров господар, а она њему обич-
на жена, што седи крај огњишта и преде на потсмех свију који је виде. Во-
тан затим растерије ужаснуте валкире, и остаје сам са Бринхилдом. Вол раз-
дире срце у њему, јер ~~је~~ ^{тако} се растаје од најмилијег. ^и ~~Мамо ту~~ ^и ~~з а тој сваки~~ ^{тако}
драгог поноситог бога Вагнерова по други пут у великој ^и ~~момчад~~ ^и ~~з а тој сваки~~ Вотан јау-
че, понекад скоро риче исповедајући у чему је несрећни удел богова. Призвана-
јаје да има само још једну вољу:

achil | у рушевинама овога света
да заврши своју тугу.

Бринхилда мирно трпи све. Моли само оца да спречи долазак до ње човеку
ма какву, недостојну, нејунаку. Моли да Вотан распали око ње огњь како би
задатак: проћи кроз ватру, јамчио да ће га моћи извршити само велики јунак.

Вотан види и осећа у кћери сав свој понос ^{чвр} и своју храброст. Три је потресен и опршта се од ње речма:

који

Збогом, дивно дете,
мог прца поносе свети,
збогом, збогом, збогом!

Пољуби ~~у~~ у оба ока, пренесе ^{чвр} тиме у дубоксан, подожи по стени и покрије величким штитом валкире. Дозива затим Логе-а, коме је некада одузeo био својство да се претвара у пламен, враћа му то својство, и ~~ко~~ успавање Бринхилде запламте страшни зидови ~~од ветра~~, ~~очија~~.

2 Такве су драме биле потребне Вагнерову музичком генију: бог који пропада, жена која је Бринхилда; сан којисе спава у ватри.

Марављо да је онда ~~што~~ музика ~~која~~ "измождава". ~~Али~~ како је у писму сам навео: као готово уметничко дело, ~~тако~~ музика ~~која~~ моћ и лепота која радује и усрећава.

У оркестру се чује читав свет, ~~који~~ се у једном делу оркестра роди, можемо пратити све док у другом, ~~неком~~ делу оркестра не умре. Поједини инструменти се уводе у композицију као живе, вредне сile.

Чују се стихијске игре. Као кад ветар груне у кишу и распрати капљице, тако Вотанов челични бас распуштава ромињање из ситних финих гушица валкира. Обратно, као росица се сасипају уплашено молбе валкира у громовито уклињање разгњевљеног ~~бога~~ и несрћног бога. Вагнеру је био идеал да

споји сцену, говорену реч, и музiku. У складити то, богољска је борба, са богољским поразима и измождавањима, и са богољским триумфима. Велике сцене

Вагнерове Тетралогије то су васеленске драме: три спрата богова, и све стихије.

Вагнер, чиме ви се Вагнер,

Пун оркестар може разгрнути свет. Чедан мотив на пример мотив таласања воде у Рајни, могао би родити свет, искувати га, измолити га у Бога.

Које чудо што је Вагнер према таквој партитури ~~бринуо~~ бринуо за оне који ће то, и че то моћи певати. Тражио је Вагнер од гласова божанске сразмере. И налазио их је, и чалазе се и данас. увек иша међу људима, и за све,

"савршен јунак"; само ако се роди онај ко уме савршено задатке постављати.

Певање Бринхилдијо у великој сцени растанка од оца и уласка у клетву и у судбину обичне жене: то иде у мушки дубине гласа, и у највише сопранске висине.

Ако нема то, нема ништа, нема Бринхилде, у којој живи и сам велики Вотан.

Аза Вотана, Вагнер извлачи музичке позадине као стене, као зидине, да има од чега да се одвоји, и да одекује величанствена ~~или~~ или страшна реч ~~станова~~. Кад Вотан замуни, оркестар испуни простор до звезда. Хад се

9

прекине певање и отац и кћер се трагично загрле, по оркестру се узнемири чела, дубоки јеци инструмента најчуднијег на свету који има груди човечанске.... Бринхиле више нема. Заспаладе. Вотан, као махнит, копљем обележава круг ватре. Крикне још последњу своју богољску поруку: да оган проћи неће нико ко се врха тога копља боји, ^{ко зна шта је страх. Тако је} да ^{Који} њен јунака ^{који} ^{је} ^{према} ^{нека зна} ^{Вотан} ^{нека зна} шта је страх. И онда крохи сам у пламен, и кроз пламен уђе у облаке.

Вагнерову музику смо у другим приликама сравњивали са вављањем и брујањем океана. После Валкире, слободно је рећи да је Вагнер као Вотан, божанским крњом ушао у оган, и пронео оган, док је ту ^{павају} ^{музичу} стварао. Ватreno је мислио и маштао, с ^{павају} ^{живом} у рукама писао. Све букти. Пред ту музику могу замста само они који су "у стању да ^{павају} нешто понесу".